

Dinde Reformistler (1. Bölüm)

Yayınlama Tarihi: 03.11.2019

Bin dört yüz yıllık İslam tarihi boyunca yüce dinimiz büyük tehlikeler yaşamıştır. Bunları başlıca iki ana sınıfa ayırabiliriz: Dış tehlikeler ve iç tehlikeler. Dış tehlikelerin başlıcaları Moğolların istilası ve zulmü, Cengiz ve Hülagü zulümleri, Haçlı Seferleri, Batı emperyalizmi, Sovyet Çin Neokolonyalizm ve Siyonist emperyalizmdir. İç tehlikelerin başında Mutezile, Şia, Vehhabilik gibi batıl mezhepler gelmektedir. Ayrıca İslam ümmetinde ortaya çıkan ihlassızlık, dünya sevgisi, post kavgası ve kavmiyetçilik gibi davranışlardan ortaya çıkan kardeş kavgaları da iç tehlikelerdendir.

Miladi 20. ve 21 yüzyılda İslam dünyası perişan durumdadır. İslam ümmeti parçalanmış ve irili ufaklı birçok devlete ayrılmıştır. Bu devletlerin büyük bir kısmı Batı ve Doğu emperyalizmine bağlı yönetimler tarafından idare edilmektedirler. Tarihin hiçbir döneminde Müslümanlar bu kadar kötü bir duruma düşmemişlerdi.

Buhran sadece siyasi değildir. Buhran aynı zamanda dini, sosyal, kültürel ve ekonomiktir. Müslümanlar arasında iman zafiyeti baş göstermiştir. İslami ilimler kaybolmaya başlamıştır. İslami prensiplerden uzaklaşmış, bunun yerine Batı'yı taklit zihniyeti her yeri sarmıştır. Sünnetler terk edilmiş ve bidatlar ortalığa yayılmıştır. Bu duruma Allah Teâlâ'nın ihtarı pek şiddetli olmuştur. İslam ülkelerindeki iç savaşları, terör hareketlerini bu bağlamda anlamalıdır. Bu durumu aşağıdaki ayet çok güzel açıklamaktadır:

“Yaptıklarının bir kısmını tatsınlar diye, insanların kendi ellerinin kazandığı şeyler yüzünden karada ve denizde fesat ortaya çıktı. Umulur ki onlar hakka dönerler.” (Rum, 30/41)

Bugün İslam ülkeleri zor günler yaşamaktadır. Bu durumdan kurtulmak için İslam dünyası her şeyden önce manevi birliğe ihtiyacı vardır. Bu birlik ise ancak İslam dininin ana prensiplerine sarılmakla elde edilebilir. Yıkılan ve kaybedilen birçok şey tekrar geri

kazanılabilir, yeter ki Müslümanlar arasında İslam imanı, İslam dindarlığı muhafaza edilsin.

Bu manevi birliğin kurulmaması için İslam dışı güçler elbirliği ile iki asırdır çalışmaktadırlar. İslam ülkelerinin geri ve güçsüz kalmalarının nedeni olarak İslam dini ileri sürülmektedir. Batının ilerlemesi ve zenginleşmesini, dini toplumdan uzaklaştırmalarının sonucu olarak gösterilmeye çalışılmaktadır. İddia ettiklerine göre kabahat Ehl-i Sünnet alimlerininindir. Onlara göre Hristiyanlıkta olduğu gibi İslam dininde de reform yapılmalıdır. Bu konuda Batı taklit edilmeli ve Kuran'daki bazı ayet ve hükümler iptal edilmelidir. Ayrıca din vicdanlara bırakılmalı ve dünya hayatı ile din birbirinden ayrılmalıdır.

Ancak bu dinde reformistler maalesef bilmiyorlar ki, Müslümanların gerilemesinin sebebi dinleri ve din alimleri değil, bilakis İslam dininden uzaklaşmalarıdır. Müslümanlar ancak dinlerine sahip oldukları devirlerde dünyanın ilim ve medeniyet önderiydiler. Bu nedenle dinde reformu Kuran ve Sünnetin bazı hükümlerini iptal ederek değil, bilakis dinden uzaklaşan Müslümanları tekrar İslam'a döndürmek ile, terk ettikleri dini ve dünyevi vazifelerini yaptırmakla ve onlara dinlerini öğretmekle olur. Bu konuda fazla söze gerek yoktur. On dört asırlık İslam Tarihi bunun böyle olduğuna şahittir.

Bugün Müslümanlar sıkıntıya düşmüş de olsalar, Müslümanlık - haşa - düşmemiştir. O ayaktadır, dip diri ve tap tazedir. Hiçbir yardıma ve reforma ihtiyacı yoktur. İslam dini Allah'ın kanunudur. Allah Teâlâ biz kulları gibi değildir ki, reformistlerin iddia ettiği gibi Kuran'ın ayetleri yetersiz olsun, zamanla eskisin veya modası geçsin de yenilenmeye muhtaç olsun. Eğer reformistlerin bu iddiaları doğru olursa Allah yetersiz, cahil gibi sıfatlara muhatap olur ki bu muhaldir, imkânsızdır ve batıdır. Zira bir acizden - haşa - Allah olamaz. Bugün insanlar ve cinler bir araya gelseler Kuran'ın bir ayetini, Resulullah (sav)' in bir hadisini işlevsiz hale getiremezler. Reformistlerin bu didinmeleri

boşunadır. Bunların yaptıkları Müslümanlara fayda yerine zarar vermektedir.

Dinde reform hareketleri Batılıların teşvikiyle ortaya çıkmıştır. İslam ülkelerinde yaşayan birçok Batılı oryantalistler vardır. Bunlar Müslümanlara bu yönde akıl vermekte ve yayın yapmaktadırlar. Bunların saptırıcı propagandalarına kanan Müslümanlar maalesef bu reformist hareketlere katılmaktadırlar.

Dinde Reform hareketinin öncüleri 19. yüzyıl sonlarında yaşayan Cemaleddin Afgani, onun Mısırlı talebesi Muhammed Abduh ve Abduh'un yetiştirdiği Reşit Rıza dır. Reformistlerin başında Cemaleddin Afgani gelirse de onun taklit ettiği imam İbn-i Teymiyye'dir. İbni Teymiye vaktiyle ehl-i sünnetin hatırı sayılır büyük bir alimi iken sonradan bir hayli yolunu şaşırmış ve Peygamberin ashabına varıncaya kadar din büyüklerine dil uzatmıştır. Kendisi müçtehidlik iddiasındadır. Güya zamanında zuhur eden bidatlarla mücadele etmiştir. Evliya kabirlerini ziyaret etmeyi, onlardan ve hatta Peygamberden şefaât dilemeyi putperestlik saymıştır. Allah'a cismani sıfatlar yakıştırmıştır. Allah'ın tıpkı insanlar gibi elleri, ayakları ve yüzü olduğunu iddia etmiştir. İşte bu kişi dinde serbestlik isteyen reformistlere önder olmuştur.

Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh ve Reşit Rıza üçlüsünün kurup geliştirdikleri ve yaydıkları dinde reform anlayışı bir mezhep formasyonu taşımaktadır. Afgani bu mezhebin fikir babası, Abduh sistemleştircisi, Rıza ise sonuçları telif ve ilan eden kişidir. Bugün İslam dünyasında yenilikçi, modernist, reformist, ıslahatçı kim varsa bu üçlüden bir koku ve esinti taşır.

Bu hareketin başı olan Cemaleddin Afgani İslam ümmetine arız olan başlıca yedi bulaşıcı hastalığın mikrobunu aynı anda taşıyan birisidir. Bu hastalıklar şunlardır:

- 1) Peygamberleri basite alan veya son nebiden sonra da birilerinin o rolü üstlenebileceğini tasarlayan anlayış, yani yalancı peygamberlik
- 2) Dinin temel emir ve kurallarına tahammülsüzlükten (mesele zekatı reddedenler gibi) dinden çıkma, irtidat
- 3) İmamet-i Kübra'ya (büyük imamları) istismar eden akımlar, şia anlayışı
- 4) Nassları akla tabii kılan, akla uymayanı iptal eden, Mutezile ve Harici zihniyeti
- 5) Dinin aslına dönme sloganı ile eski ulemayı ve emekleri yok sayan, Selefçilik akımı
- 6) Gayri Müslim (özellikle Yahudi, Hristiyan) sempatisi ve hayranlığı
- 7) İstiğfarsızlık, Allah'a ve dinine güvenip salih amelleri yapmayı ihmal etme.

Bu yedi hastalığın bir veya birkaçı çeşitli devirlerde ümmeti hasta edip yatağa düşürmüştür. Ama Afgani'nin mezhebi bu hastalıkların yedisini birden ümmetin fertlerine zerk etmiştir.

Cemaleddin Afgani (Esedâbadi)'nin Hayatı (1838-1897)

Cemalettin 1838 yılında İran'daki Hemedan'a bağlı Esedâbad'da doğdu. Bu nedenle Esedâbadi diye anılır. Ancak onun Afgani diye tanınmasının asıl sebebi, kendisini Mısır'da böyle tanıtmasıdır. Cemaleddin'in ortaya attığı fikirlerin kaynağı İran'daki Necef ulemasının reisi Murtaza El Ensari'dir. Bu imam aklî ilimlerde çok ilerlemiş bir kişidir. Öyle ki o asırda onun dizi dibinde eğitim görmeyen, ondan icazet almayan hiçbir şii alimi müçtehidlik derecesine eremez. Cemalettin bu zattan dört yıl boyunca eğitim aldı ve hem akli ilimler hem de geniş bir kültür edindi. Necef'te bütün işlere hazırlayıcı bir telkin ve planla yetişti.

Cemaleddin gençliğinde İran ve Irak'ta yayılan “Şeyhiyye” fırkası ile bağlantı kurdu. Sonra 1844 yılında ortaya çıkan, imamının Ali Muhammed Şirâz olduğu iddia edilen “Bâbiyye” fırkası ile irtibata geçti. O devirde Şahı öldürme teşebbüslerinden sonra İran Şahı ile Bâbiyye taraftarları arasında büyük çatışmalar oldu. Bâbiyye taraftarlarının pek çoğu öldürüldü.

Cemaleddin Şia'daki “takiyye” düşüncesini, yani gerçek inançlarını tedbir olarak gizleme pratiğini öğrendi. Okuyucu olsun, dinleyici olsun değişik toplumlara göre mantığını kullanmayı öğrendi.

Fikirleri toplumda geniş yankılar uyandırdı ve bir dahi olarak görüldü. O sağ iken aleyhinde bulunanları vardı. Çünkü bu dahi zatın siyaset dahil her şeyle oynayan ve işi çok tehlikeli noktalara taşıyan tutumu biliniyor ve görölüyordu. Nitekim talebesi Abduh da onu böyle tanıyor ve şunları söylüyordu: “Bu zat, halkın daha önce vakur ulemadan işitmeye alışık olmadığı felsefi fikirleri gelişigüzel sarf ediyordu. Halbuki bu türlü şeyleri yetkili olmayan halka söylemek uygun olmazdı.” Cemaleddin gerek yorumda ve gerekse akidede din ile o derecede oynuyordu ki halk onun fikirlerinden ürktü, şaşkına döndü.

Cemaleddin Afganlı olmayıp İranlı'dır. Onun İranlı olduğunun en kesin delili bacısının oğlu ve talebesi olan Mirza Lütfullah Han'ın yazdığı farsça eserdir. Bu kitabın adı “Afgani diye anılan Seyyid Cemaleddin Esedâbadi” dir. Şia ulemasının önde gelenlerinden Seyyid Muhsin el - Emin'in “Cemaleddin” adlı kitabı, onun kesin olarak İranlı olduğunu ispat etmektedir.

Onun Afgani oluşunu bildiren tek kişi talebesi Abduh'dur. Abduh bunu bizzat Cemaleddin'den aldığını şöyle itiraf etmektedir: “Biz uzun dostluğunda bulunduğumuz dahinin kendisinden naklediyoruz.”

Sultan Abdülhamid'e İran'ın İstanbul Büyükelçiliği eliyle gönderilen bir mektupta Cemaleddin'in Afganlı değil İranlı olduğu, sünni değil şii olduğu belirtilmektedir. Cemaleddin aslını sakladı. Çünkü işine böyle geliyordu. Dolaştığı memleketler hep sünni idi. Tıpkı Afganistan gibi. Bu da çok işine yaradı.

Cemaleddin İstanbul'da

Cemaleddin, Afgani lakabını taşıyarak 1869'da İstanbul'a geldi. Sadrazam Emin Ali Paşa tarafından kabul edildi. Diğer devlet adamları ile tanıştı ve altı ay sonra da Türkçede öğrenmiş olarak Maarif Meclisi üyeliğine tayin edildi.

1871 yılında İstanbul Darü-l Fünun'da Sanat Duygusu üzerine bir konferans verdi. Bu konuşmada haddi tecavüz etmişti. Çünkü peygamberliğin de manevi bir sanat olup kazanılmasının mümkün olduğu tarzında, nübüvveti küçültücü ifade kullandı. Bunun üzerine büyük tepki aldı. Cemalleddin aleyhine bayrağı açan günün Osmanlı şeyhülislamı Hasan Fehmi Efendi idi. Sadrazam bu kargaşadan kurtuluş yolunu Cemaleddin'i İstanbul'dan çıkartmakta buldu. Cemaleddin Türkiye'den ihraç edildikten sonra 1871'de Mısır'a geçti.

Cemil Meriç Kasım 1972 tarihli Hareket dergisinde şunları yazmaktadır:

“ Ne yazık ki Cemaleddin'in İstanbul'da boy gösterişi irfan tarihimiz için pekte hayırlı olmamıştır. Darü'l Fünun onun bir konuşması yüzünden kapanmıştır... Türk şairi Mehmet Emin Bey'e Türkçülüğü aşıl原因, kendisinin söylediğine göre Afganlı Şeyh Cemaleddindir. Bu büyük İslam inkılapçısı Türkiye'de Mehmet Emin beyi bularak ona halk dilinde, halk vezninde millet sevgisi ile dolu şiirler yazmasını tavsiye etmiştir. (Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları) ... Fakat bir Afganlı şeyhin, bir ümmetçinin Türkçülük şuuru ile ne gibi bir münasebeti olabilir diyeceksiniz. Acele etmeyelim. Belki de Afgani

şairane bir mâhlasdır. Figânî gibi. Nitekim Ahmet Agayef'ten üstadın Afganlıkla bir ilgisi olmadığını öğreniyoruz: “Şeyh Hazretleri aslen Türk'tür, Azeri Türküdür.” (Türk Yurdu Mecmuası cilt 1)... Evet bir yandan da Mehmet Akif'i irşad etmektedir. Akif'in Afganlı hakkındaki hükmü şudur: “Şarkın yetiştirdiği fitratların en yükseklerinden biri.” (Cerrahoğlu, Mehmet Akif)... Yalnız Akif mi İ? slam'da teceddüt yapmak isteyen bütün bir nesil ona şakirdi. Baş vekillik yapmış tanınmış din bilgini Şemsettin Günaltay'a göre “Şeyh Peygamber kadar şayan-ı hürmet, ona itiraz edenler Ebu Cehil kadar lanete müstehaktır. Çünkü Şeyh Peygamberin zamanındaki İslamcılığı yeniden diriltmeye kalkışmıştır. (İslam mecmuası)

Cemaliddin Mısır'da

Cemaleddin İstanbul'dan Mısır'a geldi. Mısır'da ikamet yeri olarak Yahudi Mahallesi'ni seçmişti. Evi gelenlerle doluyordu. Bu evde talebelere ilm-i kelam ve felsefe dersleri veriyordu. Yahudi ve Hristiyanların onun sohbet halkasında çoğunluğu teşkil ettiği söylenmiştir. Kendisi hiçbir zaman Ezher'e ayak basmadı ve orada herhangi bir toplantıda bulunmadı. En devamlı ve ihlaslı talebesi de Muhammed Abduh'tur.

Cemaleddin Mısır'da Riyaz Paşa tarafından ağırlandı ve maaşa bağlandı. Paşa'nın bu özel ilgisi nedendir? Riyaz Paşa Hidiv Abbas, Sait ve İsmail Paşalar nezdinde hükümet hizmetleri için vazifelendirilmiş küçük rütbeli bir kişiydi. Onu faaliyete iten ise Ermeni asıllı Nobar Paşa'dır. Ona İçişleri Bakanlığı vadetmiş ve onu Yüksek Tahkikat Komisyonuna tayin etmişti. Riyaz Paşa, Hidiv'in kendisine kızmasına rağmen, o yabancılara müthiş bir hayranlık ve sevgi taşıyordu. Nobar Paşa ise vezirlik yapmış ve ecnebler tarafından çok sevilen ve güvenilir bir kişiydi.

Riyaz Paşa'nın istibdat ve zulmü, ülkeyi yabancılara satmaktaki hırs ve çabası o günkü gazetelerde işlenen yegane konu idi. Riyaz Paşa Cemaleddin'in görüşlerini rahatça yayması için imkan sağlamıştır.

Cemaleddin Mısır'a yerleşir yerleşmez, halkın masonluğa girmeleri için çağrıda bulundu. Bu, onun Mısır'a gelmeden önce masonluğa girmiş olduğunu göstermektedir. Fransız masonluğun şark locasının reisi oldu ve yeni şubeler açtı. Üye sayısı kısa sürede üç yüze ulaştı. O kadar ki Veliaht Tevfik Paşa bile masonluğa girmeye kalkıştı. Cemaleddin halkın mason localarına kayıt olması ile siyasi atmosfere hakim olmaya çalıştı. Bu konu ile ilgili siyasi makaleler yazdı.

Cemalettin hemen her işi gizlilikle yürüttü. Mısır'a son devirde gizli teşkilatı o soktu. O oradayken kurduğu Özgür Mısır Milliyetçi Partisi onun ilk gizli teşkilatıdır. Mısır'da bir yılda üye sayısı 20180 e ulaşmış ve bankalarda büyük sermayesi birikmişti. Yine “Mısırlı Gençler” gizli cemiyetini kurmuştur. İşin garibine bakın ki üyelerin çoğu Yahudi idi. Ancak Cemaleddin bu faaliyetleri ve dini ıslah etme yönündeki görüşleri ulemanın ona karşı ayaklanmasına ve Hidiv'in kızmasına neden oldu. Bunun üzerine 1879'da Mısır'dan kovuldu.

Cemaliddin Hindistanda

Cemaleddin Mısır'dan çıkarılınca 1879'da Hindistan'a gitti. Yolculuğunu Süveyş üzerinden olmuştu. İngiliz Konsolosluğu o yolculuk sırasında kendisine büyük bir meblağ takdim etmişti.

Cemaleddin Hindistan'da iki yıl kaldı. Hindistan'da “Urvetü'l – Vuska” cemiyetini kurdu. Bu cemiyetin bir ucu Mısır'a ve Şam'a ulaşmıştı. Bu cemiyet yardımıyla Mısır'daki siyasi olaylara karışıyordu.

Cemaleddin Hindistan'da “Naturalizme Reddiye” adlı kitabını yazdı. Kitabın dili farsçadır. Bu kitabın arka planında açıkça İslam felsefesi vardır. Bu felsefi kültür özellikle İran kaynaklıydı. Bu kitapta pragmatik bir yaklaşım taşımakta ve dinin dünyaya ait yönü ile ilgili

bulunmaktadır. Cemaleddin'in bu kitaptaki "İslam" kavramı, yaşadığı asırdaki İslam'dan da, bin yıl önce varlığı tahayyül edilecek başka bir dinden de farklı olan "İdeal İslam" dır. Müslüman filozoflar akıl ve ilim ile çatıştığı zaman Kuran tefsirini yeniden yapılmasını gerektiğini söylüyorlardı. Afgani bu konuyu çağdaş felsefeyi ve çağdaş ilmi de içine alacak şekilde genişletmiştir.

Buna göre Cemaleddin'in bu kitabı birçoklarının ismine bakarak vehmettikleri gibi maddeciliği eleştiren teolojik bir yazı değil, siyasi bir hicivdir.

Cemaleddin Paris'te

Cemaleddin 1883 yılın başında Londra'daki kısa bir ikametinin ardından Paris'e geçti. Buradaki faaliyetleri esas itibariyle gazetecilik olmuştur. Burada çeşitli siyasi makaleler yayınladı. Cemalettin in yayınladığı makalelerin en önemlisi filozof Ernest Renan'ın Sorbonne'da verdiği "İslam ve Bilim" hakkındaki konferansı'na verdiği cevaptır. Bu cevap aşağıda ele alınacaktır. Cemaleddin Paris'te talebesi Abduh ile birlikte "Urvetü-l Vuska" adlı dergi çıkardı. Bu dergide birçok siyasi yazılar yayınladı. Cemaleddin Paris'te iken basın faaliyetlerini Riyaz Paşa finanse etmiştir.

Renan'ın 1883'te İslamı küçümseyen konferansı'na Namık Kemal şöyle cevap vermektedir. Önce Renan'ı tanıtmakla işe başlar ve sonra eleştirilerini sıralar:

"Engizisyonun kötülüklerini tenkit ede ede, her fenalığı dine bağlayan ve her dini aynı meziyette vehmeden bir münkir. Üstelik ele aldığı konuyu da hiç bilmemektedir. Nasıl olur denecek, bir şark dilleri mütehassısı, bir akademi azası İslamiyet'i nasıl olur da bilmez? Bilmez. Avrupa Şarkı bilmez. Bu cehaletin sebebi şu: Avrupa'da İslamiyet ile uğraşanlar ya Hristiyanlıklar, ya değildirler. Hristiyanların fikr-i aslîleri, bu tetkikatın selametle icrasına manidir.

Biz araştırmalarımızda bîtaraf olabiliriz. Bizce Hıristiyanlık mensuh bir dindir. Halbuki İslamiyet Hıristiyanlara göre ilahi değildir. Onun için her kitapta yalan, yanlış ararlar. İnanmayanlarsa bütün dinlere efkâr-ı beşerin en ağır zincir-i esareti, terakkiyat-ı marifetin en kuvvetli sekte-i hâili nazarıyla bakarlar. Dinin ilahi mahiyeti yoksa, üzerinde neden durulsun? Renan'ın risalesini görmeden bu kadar az lâkırdıya, bu kadar çok hata sızabileceğini sanmazdım.”

Haç ve Hilal'in kavgası devam ediyor. Renan'ın müttefikleri içimizde yaşamaktadır. Namık Kemal'i hatırlayan yok. Kemal'in yazısında konuşan herhangi bir fert değil, tarihin kendisi. İftiraya uğrayan bir medeniyet.

Cemaleddin Rusya’da

Cemaleddin 1887 - 1889 yılları arasında Rusya'da ikamet etmiştir. Siyasi görüşlerini burada da dile getirmiş, makaleler ve mektuplar yazmıştır. Burada İran için hizmet ettiğini kendisi ifade etmektedir. Ancak kendi aleyhine İran Şah’ına karşı olduğuna dair söylentiler nedeniyle İran'a geri dönen Cemaleddin, Şah tarafından Tahran'ı terk ederek Kum’a gitmesi istendi. Cemaleddin bunun üzerine tekrar 1889 sonlarında Rusya’ya geri döndü. Burada bazı siyasi faaliyetler yaptıktan sonra İran'a dönmeyip Londra'ya ve Paris'e gitti.

Cemaleddin Londra'da 1892 yılında “Ziyâ’u’l-hâfikayn” adlı dergide Arapça yayınladığı makalelerde, İran'daki bazı yetkilileri ve nüfus sahibi kişileri Şah’ı devirmeleri için mücadeleye davet ediyordu.

Cemaleddin’in İstanbul’a dönüşü ve vefatı

Cemaleddin 1892 yılında İstanbul'a geri geldi. Burada Osmanlı Sultanının Pan İslamik politikasına etki edebileceğini ve Nasiruddin Şah’a karşı şiddet kampanyasına devam edeceğini ümit etti. Oysa Abdülhamid Han İstanbul'a onu kullanmak ve kontrol altında tutmak

için getirdi. Abdülhamit Han Cemaleddin'i gerek İngiliz ve gerekse İran Şahı aleyhine yazı yayınlanmasını yasakladı. Bunun üzerine Cemaleddin İstanbul'dan kaçmaya çalıştı, fakat başarısız oldu. Cemaleddin'i şikayet eden İran Şah'ına Sultan gerekli teminatı verdi. Ancak Şah Cemaleddin'in sadık bir adamı tarafından 1896'da öldürüldü. İran'ın bütün taleplerine rağmen Cemalettin İran'a teslim edilmedi. Fakat Cemaleddin bu suikasttan sonra hapsedildi. Hayatının son aylarında Cemalettin hastalandı ve Aralık 1896'da öldü.

Araştırmacılar Cemaleddin'in hayatında en fazla dikkatlerini çeken noktanın ve önem verdikleri hususun onun hayatını kuşatan tartışma, kapalılık ve sır perdeleri olduğuna inanmaktadırlar. Cemaleddin'in hayatı boyunca dinle alakası olmadığına, hatta bazen sapıklığına işaret eden olaylar vardır.

Cemaleddin'in hayatı ve faaliyetlerinin gayesi dini olmayıp siyasiydi. Fakat Cemaleddin bütün siyasi girişimlerinde başarısız olmuş ve çoğunun da uygulanabilir olmadığı ortaya çıkmıştır. Cemalettin daima büyük oynamayı severdi. Ülkelerin ileri gelenleri ile temas eder ve onlara projeler anlatırdı. İnsanlar da ona bir değer vererek ilgilenirdiler. Ancak Cemaleddin'in bütün bu temasları sorunlu olmuştur. İdeali kendi tasarımına uygun bir devlete sahip olmaktı. Bunun mümkün olmadığı baştan belliydi. Ama şiiiler kendisine nasıl bir ideoloji ve hedef belirlediler ki, biraz da kendisinin inatçı ve ısrarcı huyları nedeniyle işin üzerine gitmişti. Bu nedenle hayatı siyasetle geçmiş ve din arka planda kalmıştır. Ancak kişilerin desteğini sağlamak için yazdığı yazılarda, İslam dinine ağır suçlamalarda bulunmuştur. Bu davranışı kendisine bir şey kazandırmamıştır. Çünkü o günün siyasileri onu güvenilir bulmamışlar ve onu kendi siyasi emelleri için kullanmaya çalışmışlardır. Bunun sonunda Cemaleddin ülkeler arasında git gel ile uğraşmış, fakat hiçbir yerde istikrarlı bir duruş gösterememiştir.

Cemaleddin'in Yahudi olduğuna dair iddialar vardır. Hatta haham kıyafeti ile çekilmiş fotoğraflarının olduğundan bahsedilmektedir. Cemalettin Yahudi ve Hristiyanlarla içli dışlı olmuştur. Örneğın Selim Nakkaş adlı bir Hristiyan şair ile dostluğu vardır ve onu hep rahmetle anmıştır. Yahudi ve Hristiyanların onun sohbet halkasının çoğunluğunu oluşturduğu söylemiştir.

Cemaleddin kanlı cinayetlere de bulaşmıştır. Mesela eski Afgan kralı Nahir Şah'ın ölümünde parmağı olduğu, Hidiv İsmail Paşa'nın başına gelenlerin Nobar Paşa ile planladıkları söylenir.

Cemaleddin İngiliz ve Fransız masonu idi. Onlara Ortadođu'daki Müslüman ülkelerindeki siyasi olaylarda danışmanlık yapmıştır. Örneğın Sudan'daki Mehdi hareketi ve bu hareketin ortaya çıkışı hakkında görüşlerini almak isteyen Lord Churchill ile Lord Salisbury'nin davetlisi olarak Londra'ya gitti ve oradan Fransa'ya döndü.

Onun hayatı gerçekten esrarengiz olup komplo ve pusularla doludur. İster siyasi mücadelesinde olsun, ister yazı hayatında olsun çelişkiler, ızdıraplar ve sıkıntılar onun çalışmasını karartıyor. Cemaleddin karakter itibariyle sinirli oluşu ve bir konuyu hemen ve ani olarak açıklaması ve nüfus sahiplerinin mevkilerini küçük görmesi, onda sevgi ve ilgi yokluğuna neden olmuştur. Bunlar Cemaleddin üzerinde büyük rol oynayan faktörler olmuştur. Aslında Cemaleddin yapısı itibariyle hızlı ve tavizsiz bir çalışma taraftarıdır ve komplolar, savaşlar, entrikalar ve devrimler Cemaleddin'in gayesine ulaşma araçlarıdır.

Cemaleddin Afgani'nin Görüşleri ve Reddiyeler

Cemaleddin'in ana fikri şudur:

“Geçmiş fukahadan bize intikal eden görüş ve içtahadlar bizi bağlayamaz. Bizim onlara uymamız da gerekmez. Aksine her insan Kuran ayetlerinden ne anlayabiliyorsa onunla yetinmelidir.”

Bugünkü reformistlerin de ileri sürdükleri bu görüşler “sadece Kuran'da olanı öğrenip uygulamak gerekir” ifadesinde özetlenebilir. Bu görüş zahiri olarak rahmet görünse de, zımnında büyük bir iftira ve elim bir azabı gerektiren, içinde ilhad yatan bir sözdür. Onlara göre Sünnet bizzat hidayete sebep değildir. Yani fıkıh ilimleri, tefsir, hadis abesle iştigaldir. Onlardan uzak kalınmalıdır.

Cemaleddin'den sonra İslam alimlerine açılan isyan bayrağını Muhammed Abduh yüklenmiş ve bütün alimleri hedef alarak hücum etmiştir. Ancak İslam'a göre din alimlerine harp açmak dine harp açmak demektir. Çünkü dinin savunucuları alimlerdir. Nitekim Şeyhülislam Mustafa Sabri şunları ifade ediyor:

“Galiba Abduh’la dostu ve üstadı Cemaleddin dini oyuncak kılmada Hristiyanlıktaki Luther ve Protestanlığı ve öbür devrimcilerin rolünü üstlenmişlerdir. Ama ne var ki onlara Müslümanlar için yeni bir din kurma nasip olmamıştır. Ve gayretlerinin etkisi kadük kalmış, Protestanlığın kurucularının başardığı yenilik ve kalkınma yerine dinsizlikle sonuçlanmıştır.”

Cemaleddin’in geçmiş ulema ve fukahanın kitaplarına karşı isyan çağrısının maksadı neydi? Onun “Tek kurtarıcı Kuran” sloganını ortaya atışının gayesi neydi?

Cemaleddin ve talebeleri bu tavırlarıyla aslında içtahada inanmamaktadırlar. Asıl amacı büyük bir fitne kapısı açmaktı. Bu fitne kapısı İstanbul'da tutmadı. Çünkü İstanbul uleması uyanıktı. Onun tuzağını başına geçirdiler. Fakat Mısır'da bu konuda oldukça yol almış ve talebeler yetiştirmiştir.

Fransız filozofu Renan’a verdiği cevapta Cemaleddin şunları ifade etmektedir: “Hristiyan toplumları işaret ettiğiniz terakki ve ilim yolunda dev adımlarla ilerlemektedir. İslam cemiyeti ise dinin vesayetinden kurtulamamıştır. İslam dini ilmi boğmaya ve terakkiyi durdurmaya gayret etmiştir. Biliyorum Müslümanların Avrupa ile aynı medeniyet seviyesine yükselmeleri çok güçtür. Felsefi ve ilmi hakikatlere vusul onlara yasaktır. Gerçek bir mümin, konusu ilmi hakikat olan her çeşit araştırmalardan kaçınmalıdır. Oysa bazı Avrupalılara her hakikat ilme dayanmak zorundadır. Kölesi olduğu nassa, sabana bağlanan bir öküz misali bağlanan ilânihaye şeriat tefsircileri tarafından çizilen yolda yürümeye mahkumdur.”

Cemaleddin’in bu tespitleri hiçbir zaman gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü Kuran’da ilk inen ayet Alak suresinin başı olan “Oku!” emridir. Onu takip eden ikinci ayette kalemle yazı yazmaya irşad buyurulmuştur. Bu mu ilmi boğmak? Sönen ilimleri canlandırma meselesi ne zaman, hangi devirde oldu? Endülüs Müslümanları ilim üretirken Avrupa’da ne vardı? İslam’ı kötülemek için kafirler bundan daha iyisini yapamazlardı.

Cemaleddin devam ediyor:

“Bu din nerede yerleşmiş ise ilmi boğmuştur. Bu uğurda istibdatla el ele vermekte tereddüt etmemiştir... Dinlerin felsefi ile uyuşmalarına, anlaşmalarına imkan yoktur. Din insana iman ve itikadı zorla kabul ettirir. Felsefe onu itikatlardan kısmen veya tamamen kurtarır. Nasıl anlaşabilirler? Din galip gelince felsefeyi yok edecektir. Felsefe hükümler olunca din ortadan kalkacak. İnsanlık yaşadıkça nass ile serbest tenkit, dinle felsefe arasındaki kavga sona ermeyecektir. Kıyasıya bir savaş bu. Ve korkarım ki, bu savaşta zafer özgür düşünceye nasip olmayacaktır.”

Cemaleddin şikayet etmeye devam ediyor:

“Aklın dersleri üç beş büyük zekaya hitap eder, yalnız ilim ne kadar güzel olursa olsun ideale susuz olan insanlığı doyuramaz. İnsanlık filozofların ve alimlerin görmedikleri ve giremedikleri karanlık ve uzak bölgelerde kanat açmaktan hoşlanır.”

Cemaleddin'in sözü burada bitiyor. Renan bu mektuba verdiği cevapta Cemaleddin'i överek şöyle diyor:

“Cemaleddin zinde bir kavmin çocuğudur. Afganistan'da Arya ruhu resmi İslamiyet'in sığ tabakası altında bütün zindeliği ile yaşamaktadır... Dinlerin değerini tayin eden onlara inanan kavimlerdir. Afganlı bu aksiyoumin en güzel delili. Düşünceleri öylesine bağımsız, seciyesi o kadar asil ve dürüst idi ki, onunla konuşurken İbn-i Sina, İbn-i Rüşd gibi eski aşinalardan birinin dirildiğini sanıyordum... Bu ülkelerde ilmi ve felsefi tecessüs (merak) yok gibidir. Şeyh Cemaleddin dini istilaya karşı ırki direnişin en güzel örneğidir.”

Renan şöyle diyor:

“Müslümanlar Müslümanlığa dayanarak kalkınamazlar. Müslümanlığın zayıflaması sayesinde kalkınabilirler... Müslümanı dininden kurtarmak ona yapılabilecek en büyük iyiliktir... Kurtuluş Müslümanların yeni baştan terbiye edilmesidir. Ama terbiyenin ciddi olması, yani akla dayanması lazım... İslam ülkelerindeki Rönesans İslamiyet'ten kurtularak gerçekleşecektir. Hristiyan ülkelerinde olduğu gibi Şeyh Cemaleddin benim belli başlı tezlerime delil getirmiştir.”

Zavallı Türk aydınları! Kimlerin peşinden gitmiş ve Peygamberin adını anmaya cesaret edemeyen bir Afganlıyı Peygamber kadar saygıya layık görmüş. Bernard Lewis Cemaleddin hakkında “The Middle East and West” adlı makalesinde şunları yazıyor:

“Cemaleddin’in vaazları bir ideolojiden çok bir yaşantının ifadesidir. İslamiyet onun için her şeyden evvel bir medeniyet, dünyevi bir iktidardı. Arızı olarak da bir iman. Takvadan çok bağlılık istiyordu. Müslümanlar da Germenler ve İtalyanlar gibi birleşmeliydiler. Cemaleddin’in ömrü, Cavour’u, Bismarck’ı olacağı bir hükümdar aramakla geçti. İslam birliğini kurabilmek için kâh Şah’a, kâh Sultan'a başvurdu. Ama hiçbirinde aradığını bulamadı.”

İslamiyet müspet ilime karşı değildir. Bunu dört asır boyunca müsbet ilimlerde gösterdiği ilmi araştırmalarla ispat etmiştir. 8. ve 12. yüzyıllar arasında İslam ülkeleri bütün dünyaya ilim öğretmiştir. Batıda daha sonraları ortaya çıkan ilmi buluşlar, İslam'ın kendilerine öğrettiği ilim sayesinde olmuştur. Bu gerçeği birçok bilim tarihçisi ifade etmektedir.

Ancak Cemaleddin ve Renan gibi kişiler, İslam dininin ortadan kalkması için bir çaba içindedirler. Bu çabalar günümüze kadar devam etmiş ve İslam dininin temel ilkeleri saptırılmaya çalışılarak, ilim düşmanı olarak tanıtılmaya çalışılmıştır. Aslında bunun gerçek olmadığı birçok tarihi devirlerde ispat edilmiştir. Ancak İslam dininin düşmanları bu gayretlerinde sonuç almaktan ümitlerini kesmemişler ve faaliyetlerine devam ettirmektedirler.

Reformistlerin başarmak istedikleri şudur: Dini nasslara uysa da uymasa da, bilinen ve alışılmış güzel prensiplere uysa da uymasa da, serbest düşünebilen bir insan tipi meydana getirmektir. Mısır'da ve başka yerlerdeki bütün telkinatları bu idi. Onlar buna “Hür düşünce” demektedirler.

Cemaleddin İranlı ve şii, kendisini gizlemiş sünni kılığında bir şii misyoneri. Sünni mezhepleri düzeltip, şii çizgisine getirme yolundadır. Bunu başarıp ta ve “Kuran'a, sünnete dön” emri ile

mezhepler silinince, Şiilik te en azından sünnilik ile eşit seviyeye gelecektir.

Cemaleddin'in yaşadığı devirde ona muhalif olan bir kişi görüyoruz. Devrin Ulu Hakan'ı merhum Abdülhamid Han, onun hakkında hatıratında "Ortaya Cemaleddin Afgani namında bir maskara çıktı" diyor.

Ne kadar gayret etseler de boşunadır. Çünkü İslam dini önümüzdeki 40 yıl içinde yükselişe geçecek ve 2060 yılına kadar insanlara gerçek İslam'ın ne olduğunu gösterecektir. Bunun sonunda dünyada tekrar İslam'ın hakim olduğuna insanlar şahit olacaklardır. Buna ait birçok manevi işaretler vardır. Bütün bunlar Allah Teâlâ'nın iradesi ve kudreti ile gerçekleşecektir. Çünkü Allah Teâlâ dinini koruyacağına söz vermiştir:

"Hiç şüphe yok ki Kuran'ı Biz indirdik, elbette onu yine Biz koruyacağız." (Hicr, 15/9)

Tarihte bazı dönemlerde Müslümanlar ilerlemiş, bazı dönemlerde ise gerilemiştir. Ancak İslam dini mutlak gerçek olarak daima hükmünü sürdürmektedir. Bu geçici dönemlerin kavimler arasında devir edildiği, bunun Müslümanlar için bir imtihan olduğunu şu ayetlerde açıklamaktadır:

"Eğer size bir yara dokunduyorsa, onun gibi bir yara da o kavme dokunmuştu. Biz bu günleri insanlar arasında çevirip duruyoruz ki Allah iman edenleri ortaya çıkarsın, sizden şehitler edinsin. Allah zalimleri sevmez."

"Ve Allah, iman edenleri arındırsın ve inkarcıları da helak etsin diye (insanlar arasında zafer ve yenilgi günlerini değiştirip duruyoruz.)"

"Yoksa siz, Allah, sizden cihad edenleri (sınayıp) bilmeden ve sabredenleri bilmeden, cennete gireceğinizi mi sandınız?" (Al-i İmran,

3/140,141,142)

Ve Hakk Teâlâ Müslümanlara şöyle hitap etmektedir:

“Ey iman edenler gevşemeyin ve üzülmeyin. Eğer gerçekten inanıyorsanız üstün olan sizsiniz.” (Al-i İmran, 3/139)

Yorum ve Eleştirileriniz için : <mailto:oryanmh@gmail.com>

[Ana Sayfa](#)

[Yorumlar](#)

